

ההנקה בספרות הפוסקים

1. לעיתים נשאלת השאלה אם יש מקורות בדברי קדש של חז"ל על חשיבות הזנת התינוק על ידי הנקה¹. אמנם הדבר כל כך פשוט, שאין צורך כלל לבארו, כי אם כך ברא רבוננו של עולם את האשה, משמע שרצונו שתניק את בנה. ואכן בגמרא² מוזכר שהקדוש ברוך הוא עשה לאשה "דדים במקום בינה" (פירוש שקבעם מעל הלב). וכן: "תינוק יונק משדי אמו"³. ומסופר: "מעשה באחד שמתה אשתו והניחה בן לינק ולא היה לו שכר מינקת ליתן ונעשה לו נס ונפתחו לו דדיו כשני דדי אשה והניק את בנו"⁴. וגם אצל ישעיה הנביא אנו מוצאים את הבטוי "גמולי מחלב עתיקי משדים"⁵. מציאות זו שנשים הניקו ילדיהן היתה כל כך טבעית ונפוצה, שחז"ל גזרו על אשה גרושה או אלמנה, שהיא מניקה או מעוברת, שלא תתחנן מחדש עד שיעברו עשרים וארבעה חדשים אחרי לידת הילד, מחשש שתתעבר שוב ולא יהא חלב לילד וימות. ואף על פי שאפשר לזון אותו בדברים אחרים, מכל מקום חששו שהבעל החדש לא ידאג לכך⁶. ואפילו עכשיו שנשים רבות משתמשות בכקבוק חלב, גזירה זו נשארה בחומרתה ובקושי רב מקילים בה.
2. לעצם הענין, האם צריך מבחינה הלכתית להניק, הנה כתוב בשו"ת אדני פז: "דמה שאומרים דכל שממעט התינוק בהנקה, יותר מוכשר לתורה, טעות היא בידם... ואף איסור יש לגמול קודם כ"ד חדש, אם לא מחמת עיבור או עכוב אחר"⁷. ומובאים דבריו אצל רבותינו האחרונים⁸. ובספר בן איש חי⁹ הוסיף שגם על פי הסוד שגילה רבנו האר"י ז"ל, אין לגמול את התינוק לפני זמנו, ולא יפה עושין לדחות את השעה ולהקדים את הפסקת ההנקה¹⁰.

1. ראה ש. קוטק, ההנקה במקורות היהדות, "אסיא" כז"כ (ז, ג"ד) כסלו תשמ"א, עמ' 45 – 56. הובא בספר אסיא ד', עמ' 275 – 286. העורך.
2. ברכות י א.
3. שם ג א.
4. שבת נג ב.
5. ישעיה כח ט.
6. שו"ע אה"ע יג יא – יג. קצור שולחן ערוך קמה יד.
7. שו"ת אדני פז, סי' יז.
8. פתחי תשובה, יו"ד פא ס"ק טז. כף החיים, יו"ד פא ס"ק נג. זבח צדק אות ז'.
9. בן איש חי, ח"ב פרשת אמור סע' יג.
10. עץ חיים, שער רפ"ח ניצוצין.

3. והוסיף על זה בספר שדי חמד: שדבריו (של ספר אדני פז) נכונים בסברא, דאין לנו להתחכם על פעולות הכורא יתברך, והחלב הוא המזון שהכין לו ברחמי¹¹. ובספר צידה לדרך: "הרוצה לשמור את הילד מן התחלואים, לא יהיה מזונו עד שנתיים, אלא החלב, והוא מזונו הטבעי... ואין לאדם לסמוך על ניסים ונפלאות, ילך תמים עם אלוקיו וד' יתן חכמה"¹². וכן בספר מאורי אור כתוב שאין לגמול לפני הזמן אם אין עיבור או עיכוב אחר¹³.
4. אמנם בספר פלא יועץ, כתב שהזהירו הספרים שלא להניק את-הילדים זמן הרבה¹⁴. אבל בשדי חמד הכה על קדקד סברתו, והתפלא עליו, כי מי ומי הם הספרים האלה שהעיוו לכתוב נגד ספר צידה לדרך, שאין לשמוע להם ולא להתחכם על רכוננו של עולם¹¹. וכן תמה עליו בספר יפה ללב: "שכל מי שמינקת את בנה, הרי זו זריזה ומשובחת"¹⁵.
5. נכון הדבר שעכשיו לא מיניקים כמשך שנתיים, ושיש צורך להוסיף ירקות ודברים אחרים, ובאמת בשו"ת צמח צדק כתב שדי להניק עד שמונה עשרה חדשים¹⁶, וגם הביא בשם ספר "רופא הילדים": "שתניק את בנה עד שתצמח לו ששה או שמונה שיניים, דאז הוא כאילו רמז לנו הטבע שאינו צריך עוד לחלב אמו, והעת הזאת היא מחדש העשירי עד החדש ששה עשר"¹⁷.
6. כללו של דבר, הוראת כל הגדולים הנ"ל, שהדרך הטובה והישרה, אשר היא ברצון ד', היא להיניק את הילד. אין להפסיק טרם זמן, ואין לגמול את התינוק אלא כשיש הכרח וצורך.
7. האם אשה בשעת ההנקה רשאית לברך, לאכול, לקרוא בספר קדש וכו' ? דבר פשוט הוא שמותר, מפני שמקומות גוף האשה שחייבים להיות מכוסים על פי הדין, אין הדבר אמור לגבי האשה עצמה, וכן לא לגבי אשה אחרת, כמבואר בשולחן ערוך¹⁸.

11. שדי חמד, מערכת ה' אות מ"ב כרך ז עמ' 387.

12. צידה לדרך למוהר"ם בן זרח, מאמר א, כלל ג, פרק יד.

[גישה זו חזרה ונתקבלה בשנים האחרונות גם על ידי הרפואה המודרנית.

ראה: C.H. Kempe et al., Current Pediatric Diagnosis and Treatment, 7th ed., p. 95, (1982).
— העורך

13. מאורי אור לרב אייזיק שור, דף לח ב.

14. פלא יועץ, ערך "יונקי שדים".

15. יפה ללב למוהר"ף, ח"א סי' רמ אות צא. ועיין עוד בדרכי תשובה, יו"ד סי' פא ס"ק פב.

16. שו"ת צמח צדק, סי' מה.

17. רופא הילדים, סי' קב.

18. שו"ע או"ח, עד ד. עה א הגה.

8. האם ילד היודע לברך צריך לברך על חלב אמו?
לא מצאתי את הדבר כתוב מפורש אבל דבר פשוט הוא שהוא צריך לברך. כי אסור להנות מהעולם הזה בלי ברכה, ויש להרגיל את הילד בחנוך מהגיל שיכול. והדבר אינו מוזכר מפני שזה דבר נדיר מאד. אבל אני זוכר שקראתי על גדול אחד¹⁹ שכתקופת יניקתו היה מברך על החלב. כמובן, ברגע שמברכים יש צורך שגוף האשה יהיה מכוסה.
9. על עניני צניעות הקשורים להנקה,
אין בזה הרבה מה להאריך. רק להזכיר שבשעת ההנקה, אם הבעל עומד ממול, אסור לו לומר דברי קדושה כמבואר בשולחן ערוך²⁰.
19. ראה "לשלושה באלול" חלק ב' פסקה א, דברי הרב שמואל הכהן קוק בשם אמו של הראי"ה. וכעין זה מסופר במקומות נוספים על גדולי ישראל אחרים. – העורך.
20. שו"ע או"ח, עה מ"ב ס"ק ג.